

ابعاد جهت‌گیری مذهبی و ابعاد شخصیت جامعه‌پسند در دانشجویان دختر و پسر

ستار صیدی^۱مجید صفاری نیا^۲محمد اورکی^۳

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه بین ابعاد جهت‌گیری مذهبی با ابعاد شخصیت جامعه‌پسند در دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج انجام شده است. شرکت‌کنندگان پژوهش حاضر که از نوع تحلیلی است با جامعه آماری دانشجویی ۱۲۲۵۴ نفری و حجم نمونه‌ای برابر ۳۷۳ نفر (۱۴۷ دختر و ۲۲۶ پسر)، متناسب با جمعیت مورد مطالعه از دانشکده‌های مختلف به شیوه تصادفی طبقه‌بندی شده انتخاب شدند. ابزارهای بکار گرفته شده شامل مقیاس جهت‌گیری مذهبی درونی/بیرونی آلپورت، و پرسشنامه شخصیت جامعه‌پسند (پنر، ۲۰۰۲) است. و تحلیل داده‌ها با روش تحلیل رگرسیون خطی چندگانه به شیوه‌های گام به گام و به کمک نرم افزار Spss 18 انجام شد. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که بین جهت‌گیری مذهبی درونی و ابعاد مختلف شخصیت جامعه‌پسند (همدلی جهت‌گیری شده به سمت دیگران، کمک‌رسانی و کل‌مقیاس) در دانشجویان دختر و پسر ارتباط معنادار وجود دارد ($P < 0/05$). در هر دو جنس تنها بُعدی که می‌تواند پیش‌بین‌گر بین هریک از ابعاد شخصیت جامعه‌پسند باشد جهت‌گیری مذهبی درونی است. و بین دو جنس از لحاظ جامعه‌پسندی تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

کلیدواژه‌گان: جنسیت، جهت‌گیری مذهبی، شخصیت جامعه‌پسند

آلپورت (۱۹۶۰) ویژگی‌های شخصیت پخته را در تعهد، دلسوزی، امنیت عاطفی، هوش کاربردی، خودآگاهی و مستقیم بودن یافته است، که در جهت‌گیری مذهبی درونی وجود دارند. افراد مذهبی درونی، متعهد هستند و در جزم اندیشی نمره‌های پایینی دارند، در حالی که دینداری بیرونی، موجب بدنامی دین شده

۱- کارشناس ارشد روان‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج sayedi5364@gmail.com

۲- دانشیار و عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور تهران m. saffarinia@yahoo.com

۳- دانشیار و عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور تهران oraki.sallamat@yahoo.com

دومین کنگره روان‌شناسی اجتماعی ایران

تهران- ۱۴ و ۱۵ اسفند ۱۳۹۲

دوستی رابطه منفی دارد. این همبستگی‌ها میان دین و شخصیت، غالباً خطی نیست. در تحقیقات فگین (۱۹۶۴) کسانی که در مقیاس بیرونی آلپورت و راس نمره بالا می‌گرفتند متعصب‌تر از افرادی بودند که در مقیاس درونی نمره بالا می‌گرفتند. اما متعصب‌تر از همه افرادی بودند که «مدام از دین حمایت می‌کردند» و با هر دوی ماده‌های بیرونی و درونی موافق بودند. همچنین در بررسی‌های بعدی نیز مشخص شده است که جهت‌گیری بیرونی، با نگرش‌های تعصب (موریس، هود و واتسون، ۱۹۸۹؛ پونتون و گورسوک، ۱۹۸۸) اقتدارگرایی (کاهو، ۱۹۷۵) و جزم‌اندیشی (کاهو و دان، ۱۹۷۵) همبستگی دارد. و جهت‌گیری درونی با کمک داوطلبانه به دیگران (برنت، ۱۹۸۹؛ هونسبرگر و پلاتونو، ۱۹۸۶). سهل‌انگاری کمتر جنسی (رید و میرز، ۱۹۹۱؛ هایریچ، ۱۹۹۲)، و نمرات بالا در احساس مسئولیت (کاهو، ۱۹۷۴) جهت‌گیری به سمت دیگران (چاو و دیگران، ۱۹۹۰)، و همدلی (واتسون و همکاران، ۱۹۸۴) رابطه مثبت دارد (نقل از صیدی، ۱۳۹۱).

ارائه کمک و داشتن رفتار نودوستانه از جمله رفتارهای جامعه‌پسندانه‌ای است که انتظار می‌رود در بین افراد مذهبی و دیندار بیشتر باشد. اما همین کمک کردن بستگی به عواملی دارد که ممکن است کمک کردن را تسریع یا بازداری کند. به‌طوری‌که جکسون و اسس (۱۹۹۷) در تحقیق خود دریافتند که اگر افراد بیکار از ارزش‌های مذهبی بنیادگرا در رابطه با خدا سرپیچی کنند، آن‌ها می‌گویند که نباید به این اشخاص کمک کرد. چون این متخلفان ابتدا باید شیوه زندگیشان را عوض کنند، بعد به آن‌ها کمک شود. چاو و همکاران (۱۹۹۰) در تحقیقی دریافتند که کمک به دیگران با جهت‌گیری مذهبی درونی همبستگی مثبت دارد. در مطالعه دارلی و باتسون (۱۹۷۳) نیز آزمودنی‌های دارای جهت‌گیری مذهبی درونی نسبت به آزمودنی‌های دارای جهت‌گیری مذهبی بیرونی بیشتر کمک می‌کردند. یافته‌های پژوهش شرفی و ستوده نیا (۱۳۹۱) نشان می‌دهد که میان نمرات جهت‌گیری مذهبی و الگوهای ارتباطی خانواده و بهداشت روان و ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان رابطه مثبت و معنادار وجود دارد و جهت‌گیری مذهبی می‌تواند الگوهای ارتباطی خانواده، بهداشت روان و ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان را پیش‌بینی کند.

با پذیرفتن اینکه مذهب یک متغیر مهم در زندگی افراد است، می‌توان گفت نفوذ باورها، نگرشها، رفتارها و ویژگی‌های ارزشی درونی افراد مذهبی در حوزه زندگی آنها، باید جزئی از تحلیل روان‌شناختی باشند (خداپناهی و خوانین زاده، ۱۳۷۹). مذهب با توصیه به عدم تزییع حقوق دیگران، نودوستی و کمک به دیگران، رعایت حقوق مردم خود می‌تواند سهم عمده‌ای در حوزه اخلاق، سازگاری، سلامت، همبستگی و انسجام اجتماعی داشته باشد. بنابراین، پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه بین ابعاد جهت‌گیری مذهبی با ابعاد شخصیت جامعه‌پسند در دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج انجام شده است.

روش

دومین کنگره روان‌شناسی اجتماعی ایران

تهران- ۱۴ و ۱۵ اسفند ۱۳۹۲

شرکت کنندگان پژوهش حاضر که از نوع تحلیلی با جامعه آماری ۱۲۲۵۴ نفری و حجم نمونه‌ای برابر ۳۷۳ نفر شامل ۱۴۷ دختر و ۲۲۶ پسر است متناسب با جمعیت مورد مطالعه از دانشکده‌های مختلف به شیوه تصادفی طبقه بندی شده انتخاب شده اند. و خود با اظهار علاقه و تمایل در پژوهش شرکت کرده اند. شرکت کنندگان به مقیاس جهت گیری مذهبی آلپورت و پرسشنامه شخصیت جامعه پسند پتر (۲۰۰۲) پاسخ دادند.

یافته‌ها

جهت بررسی نقش پیش‌بینی کنندگی ابعاد جهت‌گیری مذهبی در عوامل شخصیت جامعه پسند در دانشجویان از رگرسیون چندگانه استفاده شد که در جدول ۱ آورده شده است.

عوامل شخصیت جامعه پسند	نسبت	متغیرهای پیش بین	ضریب بی	بتا	تی	سطح معنی داری
عامل ۱ (همدلی جهت‌گیری شده به سمت دیگران)	پسر	جهت‌گیری مذهبی درونی	-۰.۲۷۸	-۰.۲۱۵	-۰.۳۲۹۷	۰.۰۰۱
		جهت‌گیری مذهبی بیرونی		۰.۰۳۱	۰.۴۷۲	NS*
	دختر	جهت‌گیری مذهبی درونی	-۰.۳۲۸	-۰.۲۴۸	-۰.۰۸۷۳	۰.۰۰۲
		جهت‌گیری مذهبی بیرونی		-۰.۰۲۴	-۰.۲۸۹	NS*
عامل ۲ (کمک‌رسانی)	پسر	جهت‌گیری مذهبی درونی	-۰.۰۱۴	-۰.۰۲۵	-۰.۳۶۸	NS*
		جهت‌گیری مذهبی بیرونی	۰.۰۵۸	۰.۰۹۸	۰.۴۶۸	NS*
	دختر	جهت‌گیری مذهبی درونی	-۰.۱۵۶	-۰.۲۴۹	-۰.۰۹۹۳	۰.۰۰۲
		جهت‌گیری مذهبی بیرونی		۰.۰۵۶	۰.۶۸۹	NS*
مجموعه شخصیت جامعه پسند	پسر	جهت‌گیری مذهبی درونی	-۰.۲۷۴	-۰.۱۹۸	-۰.۰۲۹۳	۰.۰۰۳
		جهت‌گیری مذهبی بیرونی		۰.۰۶۵	۰.۹۹۱	NS*
	دختر	جهت‌گیری مذهبی درونی	-۰.۴۸۹	-۰.۲۹۴	-۰.۷۰۲۳	۰.۰۰۰
		جهت‌گیری مذهبی بیرونی		۰.۰۰۴	۰.۰۵۵	NS*

برای بررسی رابطه بین ابعاد جهت‌گیری مذهبی و عوامل شخصیت جامعه پسند در دو جنس از تحلیل رگرسیون خطی چندگانه به صورت جداگانه برای دو جنس انجام شد. عوامل شخصیت جامعه پسند به عنوان متغیر ملاک و دو بعد جهت‌گیری مذهبی (درونی و بیرونی) به عنوان متغیرهای پیش بین وارد معادله رگرسیون چندگانه شدند. برای تحلیل رگرسیون از روش گام به گام استفاده شد تا بتوان متغیرهایی را که با کنترل متغیرهای پیش بین قادر به افزایش قدرت پیش‌بینی مدل نیستند از معادله رگرسیون حذف کرد. نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون برای پسران در جدول ۱ آمده است که نشان دهنده آن است که همدلی جهت‌گیری شده به سمت دیگران در پسران تنها بوسیله جهت‌گیری مذهبی درونی ($B=-/۲۱۵$) پیش‌بینی می‌شود. این متغیر حدود ۴.۲ درصد از پراکندگی نمرات همدلی جهت‌گیری شده به سمت دیگران را پیش‌بینی می‌کند. این یافته نشان دهنده

دومین کنگره روان‌شناسی اجتماعی ایران

تهران- ۱۴ و ۱۵ اسفند ۱۳۹۲

آن است که هرچه جهت‌گیری مذهبی درونی بیشتر باشد بیشتر امکان دارد که در مقیاس همدلی جهت‌گیری شده به سمت دیگران نیز نمره بالاتری کسب کند. نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون برای دختران در جدول ۱ نشان داده شده است که مبین آن است که همدلی جهت‌گیری شده به سمت دیگران در دختران تنها بوسیله جهت‌گیری مذهبی درونی ($B=-/۲۴۸$) پیش‌بینی می‌شود. این متغیرها حدود ۵.۵ درصد از پراکندگی نمرات همدلی جهت‌گیری شده به سمت دیگران را پیش‌بینی می‌کند. این یافته بیانگر آن است که هرچه میزان جهت‌گیری مذهبی درونی بیشتر باشد بیشتر امکان دارد که در مقیاس همدلی جهت‌گیری شده به سمت دیگران نیز نمره بالاتری کسب کند. نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون برای پسران در عامل دوم یعنی کمک‌رسانی جدول ۱ آمده است که بیانگر آن است که هیچ‌یک از ابعاد جهت‌گیری مذهبی قادر نیستند بصورت معنی‌داری کمک‌رسانی را در پسران پیش‌بینی کنند. نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون برای دختران در جدول ۱ نشان داد که کمک‌رسانی در دختران تنها بوسیله جهت‌گیری مذهبی درونی ($B=-/۲۴۹$) پیش‌بینی می‌شود. این متغیرها حدود ۵.۶ درصد از پراکندگی نمرات کمک‌رسانی را پیش‌بینی می‌کند. این یافته بیانگر آن است که هرچه میزان جهت‌گیری مذهبی درونی بیشتر باشد بیشتر امکان دارد که در مقیاس کمک‌رسانی نیز نمره بالاتری کسب کند. نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون برای پسران در جدول ۱ آمده است که نشان دهنده آن است که شخصیت جامعه‌پسند در پسران تنها بوسیله جهت‌گیری مذهبی درونی ($B=۲۷۴$) پیش‌بینی می‌شود. این متغیر حدود ۳.۵ درصد از پراکندگی نمرات شخصیت جامعه‌پسند را پیش‌بینی می‌کند. این یافته نشان دهنده آن است که هرچه میزان جهت‌گیری مذهبی درونی بیشتر باشد بیشتر امکان دارد که در کل مقیاس شخصیت جامعه‌پسند نیز نمره بالاتری کسب کند. نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون برای دختران در جدول ۱ نشان داده شده است که مبین آن است که شخصیت جامعه‌پسند در دختران تنها بوسیله جهت‌گیری مذهبی درونی ($B=۲۹۴$) پیش‌بینی می‌شود. این متغیر حدود ۸ درصد از پراکندگی نمرات شخصیت جامعه‌پسند را پیش‌بینی می‌کند. این یافته بیانگر آن است که هرچه میزان جهت‌گیری مذهبی درونی بیشتر باشد بیشتر امکان دارد که در مقیاس شخصیت جامعه‌پسند نیز نمره بالاتری کسب کند.

نتیجه‌گیری

در میان دو بعد جهت‌گیری مذهبی (درونی و بیرونی) تنها بُعد درونی به عنوان متغیر پیش‌بین قادر به پیش‌بینی هریک از عوامل شخصیت جامعه‌پسند در زنان و مردان است به‌طوری‌که این متغیر قادر به پیش‌بینی عامل اول یعنی همدلی جهت‌گیری شده به سمت دیگران همخوان و همسو با تحقیقات (چاو و همکاران، ۱۹۹۰) و (واتسون و همکاران، ۱۹۸۴) است. همچنین جهت‌گیری مذهبی درونی قادر است عامل دوم یعنی کمک‌رسانی را نیز موافق با پژوهش‌های (برنت، ۱۹۸۹؛ هونسبرگر و پلاتونو، ۱۹۸۶؛ به نقل از صیدی، ۱۳۹۱؛ چاو و همکاران، ۱۹۹۰؛ و دارلی و باتسون، ۱۹۷۳) پیش‌بینی کند و در نتیجه جامعه‌پسندی را نیز به خوبی پیش‌بینی کند. این یافته نشان می‌دهد جهت‌گیری مذهبی درونی که ویژگی‌های شخصیت پخته را در خود دارد می‌تواند عاملی برای پیش‌بینی همدلی با دیگران، کمک‌رسانی به مردم و انجام رفتارهای جامعه‌پسند زیرا به دلیل نفوذ ارزش‌ها و باورها در درون افراد دارای جهت‌گیری مذهبی درونی، انجام

دومین کنگره روان‌شناسی اجتماعی ایران

تهران- ۱۴ و ۱۵ اسفند ۱۳۹۲

رفتارهای جامعه‌پسند جزو ویژگی‌های فردی می‌شوند و همین عامل پیش‌بین‌کننده رفتارها و شخصیت جامعه‌پسند می‌شوند. چون مطابق با نظر ایزنبرگ و همکاران (۲۰۰۲) همدلی و ویژگی‌های جامعه‌پسند دیگر در طی زمان پایا هستند. در برخی بررسی‌ها جهت‌گیری درونی با معیارهای مطلوبیت اجتماعی رابطه مثبت دارد که این مطلب گواهی است برای اینکه همبستگی‌های میان این نوع جهت‌گیری و نگرش‌های مثبت اجتماعی ممکن است عمدتاً نتیجه این باشد که فرد می‌خواهد آدم خوبی شناخته شود (باتسون، نایفه ویت، ۱۹۷۸). اما این حقیقت که تفاوت جنسی در بین گروه‌ها نسبت به جامعه‌پسندی وجود ندارد و در هر دو جنس متغیر پیش‌بین جامعه‌پسندی جهت‌گیری مذهبی درونی است این را روشن می‌سازد که میان جامعه‌پسندی در دختران و پسران تفاوتی وجود ندارد و این مطلب همخوان با یافته‌های عریضی و گل‌پرور (۱۳۹۰) است که در آن بین سطوح استدلال شناختی رفتار جامعه‌پسند (شامل جهت‌گیری نیاز به دیگران، جهت‌گیری تأیید، جهت‌گیری همدلانه و جهت‌گیری ارزش‌های درونی) در بین دختران و پسران گروه‌های سنی مختلف تفاوت معنی‌داری وجود نداشت و نیز همسو با نتایج تقی‌زاده، میرزا آقاییک، و فراهتی، مهرزاد (۱۳۹۰) است که تفاوت معنی‌داری بین قدرت رهبری و رفتار جامعه‌پسند در زنان و مردان وجود نداشت.

منابع

- صیدی، ستار. (۱۳۹۱). مقایسه حمایت اجتماعی ادراک شده، شخصیت جامعه‌پسند، جهت‌گیری مذهبی و سلامت روان در دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج به تفکیک مقطع تحصیلی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم انسانی، دانشگاه پیام نور تهران جنوب.
- خداپناهی، محمدکریم؛ و خوانین زاده سریزدی، مرجان. (۱۳۷۹). بررسی نقش ساخت شخصیت در جهت‌گیری مذهبی دانشجویان. مجله روانشناسی. سال چهارم. شماره ۲. صص ۲۰۴-۱۸۵.
- شرفی، ام کلثوم؛ و ستوده نیا، فاطمه (خردادماه ۱۳۹۱). بررسی رابطه جهت‌گیری مذهبی و الگوهای ارتباطی خانواده و بهداشت روانی و ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان. مجموعه مقالات نخستین همایش ملی شخصیت و زندگی نوین. سنندج. ص ۱۴۰.
- عریضی، حمیدرضا؛ و گل‌پرور، محسن. (۱۳۹۰). تحول شناخت و استدلال نوجوانان دختر و پسر راهنمایی در رفتارهای جامعه‌یار و مساعدت به دیگران. فصلنامه علمی-پژوهشی پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی. سال اول. شماره ۳. صص ۵۶-۵۶.
- تقی‌زاده، محمداحسان؛ میرزا آقاییک، نرگس؛ و فراهتی، مهرزاد. (اسفندماه ۱۳۹۰). تأثیر قدرت رهبری در رفتار جامعه‌پسند. مجموعه مقالات اولین کنگره انجمن روان‌شناسی اجتماعی ایران. تهران: انجمن روان‌شناسی اجتماعی ایران.
- Chau, L. L., Johnson, R. C., Bowers, J. K., Darvill, T. J., et al. (1990). Intrinsic and Extrinsic Religiosity as Related to Conscience, Adjustment, and Altruism. *Personality and Individual Differences, 11*, 397-400.
- Darley, J. M., & Batson, C. D. (1973). "From Jerusalem to Jericho": A study of situational and dispositional variables in helping behavior. *Journal of Personality and Social Psychology, 27*, 100-108.
- Eisenberg, N., Guthrie, I. K., Cumberland, A., Murphy, B. C., Shepard, S. A., Zhou, Q., et al. (2002). Prosocial development in early adulthood: A longitudinal study. *Journal of Personality and Social Psychology, 82*, 993-1006.
- Jackson L. M., Esses, V. M. (1997). Of scripture and ascription: The relation between religious fundamentalism and intergroup helping. *Personality and Psychology Bulletin, 23*, 893-906.
- Batson, C. D., Naifeh, S. J., & Pate, s. (1978). Social Desirability, Religious Orientation. And Racial Prejudice. *Journal for the Scientific Study of Religion, 17*, 31-41.